

מבגש

לעבודה חינוכית-סוציאלית

כרך כ"ג • גיליון 42
טבת תשע"ו – דצמבר 2015

יוצא לאור על ידי:

בשיתוף עם:

ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל כרך ב: קולם של בני הנוער וסוגיות מעולמם של עובדים בשדה החינוכי-טיפולי

עורכים: עמנואל גרופר ושלמה רומי

תל אביב: מכון מופ"ת 2015 (514 עמודים)

רבקה איזיקוביץ'

סקירת הכרך השני של קובץ המאמרים בעריכת עמנואל גרופר ושלמה רומי כרוכה בקושי מובנה, שכן העורכים מגדירים את החלוקה של גוף הידע הרחב הזה לשני חלקים כ"צעד טכני" בלבד ורואים את אוסף המאמרים כ"יצירה מקפת אחת". אפנה לסקירה עצמה, ואתייחס להיבטים הטכניים בהמשך.

הכרך מחולק לשלושה שערים, וכל אחד מהם מתמקד בפן אחר של הנושא. השער הרביעי (הראשון בכרך ב) עוסק בשאלות הנוגעות ישירות לאפיון אוכלוסיית בני הנוער במצבי סיכון ולדפוסי פעולתה.

השער החמישי (השני בכרך ב) מוקדש לשיטות עבודה והתערבות חינוכיות-טיפוליות עם מתבגרים בסיכון.

השער השישי (השלישי בכרך ב) מנתח סוגיות בהכשרה, זהות ותפקוד של העובדים בשדה החינוכי-טיפולי.

השער הרביעי משרטט את מצבם הקיומי של המתבגרים. הפרק הראשון, שנכתב בידי ענת פסטה-שוברט, עוסק בבוגרי השמות חוץ-ביתיות, המומשלים ל"פליטים בעלי כורחם". הוא מביא את דבריהם של בני נוער במצבי סיכון, שהעורכים רואים בהם בצדק ציבור שזקוק להזדמנות להשמיע את קולו; הפרק השני נכתב בידי יעקב ב' יבלון ובוחן את הקשר של הורים להסתגלותם של ילדים בגילים הצעירים במוסדות קלט חירום; בפרק השלישי זאב קאים דן בדפוסים של חיפוש עזרה לפי המודל "איום על הערך העצמי"; בפרק הרביעי דוד פסיג מתאר את השימוש של בני הנוער בתקשורת מתווכת מחשב לצורך תמיכה חברתית, ובפרק החמישי גילה זלכה מציגה מבט רב כיווני על הערכת כשירות עצמית על ידי הילדים עצמם ועל ידי צוותי בתי הספר, צוותי המועדוניות וחונכים אישיים.

השער החמישי פותח צוהר לדרכי עבודה עם נוער במצבי סיכון. שני הפרקים הראשונים עוסקים בתכניות ייחודיות לאוכלוסיות עולים: הראשון, שנכתב בידי ליאת יכניץ', מתמקד בעבודה קבוצתית עם הורים יוצאי חבר העמים, למניעת התנהגויות

סיכון בקרב מתבגרים בני הדור השני לעלייה, והשני, פרי עטן של בליינש יצחק-מקונן ואביגיל ינון, בודק את השפעת התכנית "מורשת יהדות אתיופיה" על תחומי הסתגלות שונים של נערים מהעדה האתיופית בחינוך הפנימייתי.

עניינם של הפרקים הבאים בשער זה הוא חשיפה למבחר כיוונים טיפוליים: הפרק השלישי, שנכתב בידי חנה חימי, חושף את הקורא לגישה האקזיסטנציאליסטית ולגישה האינטר-סובייקטיבית; בפרק הרביעי דליה מאיר מציגה שילוב דמיון מודרך בטיפול באמנות; בפרק החמישי נורית לוי עוסקת במשחקי תפקידים במשפחה; בפרק השישי שלי נתן ומירב סלקובסקי מציגות שילוב של הקוד הבלתי פורמלי בסביבה טיפולית, ובפרק האחרון אירית מירו-יפה וטליה קונסטנטין דנות בחשיבות ההתערבות המניעתית בגיל הרך.

השער האחרון מפנה את הזרקור אל שלבי הקריירה של העובד החינוכי-טיפולי: מאמרם של עמנואל גרופר ושלמה רומי מתמקד באפיוני ההכשרה; הפרק הבא הוא רב-שיח בנושא זה, בהנחיית העורכים ומירב סלקובסקי; בפרק השלישי סלקובסקי דנה בזהות המקצועית; המאמר של רויטל סלע-שויביץ עוסק בתפיסת המסוגלות העצמית והסיפוק המקצועי, ומאמריהם של שמחה גתהון ושל סאמי מחאג'נה ואברהם מחאג'נה עוסקים בהשפעת הגורם האתני-תרבותי. הפרק האחרון, שנכתב בידי אביטל קאי-צדוק, מרים גולן וטלי מאור, דן בתפקוד קבוצה מיוחדת של מתערבות – "נערות כמנטוריות" – נערות אשר חוו מצוקה והצליחו להיחלץ ממנה נרתמות לסייע לבנות גילן הנמצאות במצוקה.

העורכים מסבים את תשומת לבו של הקורא להיותו של התחום אקלקטי ולכך שמקורות הידע מצויים בתחומי ידע רבים. אינני רואה בכך קושי או מכשלה. אין מצב זה שונה מטבעו של הידע בתחומים יישומיים אחרים, כמו חינוך, עבודה סוציאלית או קרימינולוגיה. אקלקטיות יכולה להוות משאב לאפשרויות פעולה ולהקנות לעוסק בתחום מגוון אופציות התנהלות. באשר להשלכות האקלקטיות על ההכשרה – אופיו הרב תחומי והבין-תחומי של סגל ההוראה והמחקר המתחייב מכך, נושאים בחובם פוטנציאל ליצירתיות והעשרה הדדיים והזדמנויות לרבי שיח האוריסטיים מקדמים, ואילו בפני הלומדים, השילובים האלה פותחים ערוצי חשיבה מקוריים וחדשניים.

רב הזוויתיות של התחום, המוזכרת לא אחת כחלק ממורכבותו וגורמת אולי לבעייתיות בהתפתחותו, יכולה להיתפס גם היא כאתגר חיובי לעובדים, בתנאי שקיימת הסכמה בסיסית על עקרונות פעולה ושהעשייה מושתתת על ערכים מקצועיים משותפים.

ברצוני לציין שמסלול התקדמותם של מקצועות אחרים בשירות האדם היה דומה. ההכרה הממסדית באה לאחר התבססות מצב הידע והתארגנות העובדים ובעקבותיהן. צפוי ורצוי שזה יהיה גם תסריט העתיד של העבודה החינוכית-טיפולית.

הטענה שחזרה במספר עבודות, שהיעדר הכרה חוקית בקיומו של התחום מונעת את התפתחותו, איננה במקום. הכיוון הוא כאמור הפוך – התארגנות מקצועית מסיבית, ניסוח קוד אתי והפצת הידע המקצועי והטמעתו הם תנאים מוקדמים למינופו

ולהכרה הממסדית המיוחלת בו, על התנאים המתלווים אליה. להשגת מטרה זו, אוסף המאמרים המקיף שלפנינו הוא בעל חשיבות עליונה. הוא מהווה הוכחה לקיומו של תחום דעת נרחב ומסד לקידומו של המקצוע.

כולי תקווה שתצאנה לאור מהדורות נוספות של הקובץ, כדי שיהיה זמין לקהל מעוניינים רחב ככל האפשר. במהדורות אלה ניתן יהיה לכלול, לטובת קהל הקוראים, כמה מן ההצעות הטכניות שלהלן:

◀ ראשית, רצוי לכלול בתוכן העניינים של כל אחד משני הכרכים את רשימת כל הפרקים, כדי שאכן תתקבל תמונה מלאה של "יצירה מקפת אחת" (כלשון העורכים).

◀ רציונל לסדר הבאת הדברים וסיכום אינטגרטיבי בסוף כל שער ייטיבו להדגיש את המסרים העיקריים.

◀ מספור הפרקים יסייע להתמצאות בעושר המידע המוצג.

◀ ניתן יהיה לגרום לניצול מיטבי של מגוון סוגות המידע על ידי אזכור קטגוריזציות אפשריות נוספות של החומר. כך למשל, ניתן יהיה להפנות את הקוראים למאמרים האמפיריים, העיוניים, הפדגוגיים או הקליניים – על פי בחירתם (כאמור בסעיף הקודם, מספור המאמרים הוא תנאי מוקדם לגישה קלה יותר לחומרים).

לבסוף, לא נותר לי אלא לברך את עמנואל גרופר ושלמה רומי על תרומתם המשמעותית לקידומו של תחום העבודה החינוכית-טיפולית בפרסום אוסף מעשיר זה.

